

אלא הכי קאמרינן: אם איתה לפרה [אם הפרה ישנה] ואפשר לגבות ממנה, משתלם חצי נזק מפרה, היות ואפילו אם הולד השתתף בנזק, יכול הניזק לומר למזיק: ממה נפשך חצי נזק אתה חייב לתת לי.

ואם ליתא לפרה — שאבדה או שמתה, א-טז משתלם רביע נזק בלבד מן הולד, דהא שור תם שהזיק אין גובין אלא מגופו.⁽¹⁾

ואמנם, אם הולד אכן השתתף בנגיחה, היה הניזק יכול לגבות את חצי הנזק כולו מן הולד, כדמפרש לקמן, אבל השתא דהוי ספק, חולקים ביניהם, ואינו גובה אלא רביע נזק.

משום דאמר ליה מידע ידעי⁽¹⁹⁾ דשותפא אית לי, שהרי הפרה היתה מעוברת, והנזק נעשה בשיתוף עם הולד.⁽²⁰⁾

אמר [הקשה] רבא על פירושו של אביי: וכי אטו אחד מארבעה בנזק ואחד משמנה בנזק כדאמר אביי קתני? הא חצי נזק ורביע נזק קתני?

אלא אמר [פירש] רבא: לעולם כפרה וולד דחד עסקינן.

והא דקתני: משתלם חצי נזק מן הפרה ורביע נזק מן הולד, אין הכוונה שמשתלם משניהם, מזה חצי נזק ומזה רביע נזק.

היתה בחזקת מעוברת אם כן יש לפרש מידע ידעי — כולי עלמא, אך לפי מה שכתב רבינו פרץ בשם ריב"ם שפיר יש לגרוס מידע ידעי אנא, ראה בהערה הבאה.

20. א. תוספות. ומשלם בעל הפרה רביע ובעל הולד שמינית, וכן דעת הרמב"ן. אבל בעל המאור סובר דאי קדים תבעיה לבעל פרה משתלם שלש שמיניות מבעל הפרה ושמינית מבעל הולד.

ב. בתוספות רבינו פרץ הובא בשם הרב ר' יוסף בן מאיר דהא דלא אמרינן שישתלם שלש שמיניות מבעל הפרה מטעם ממון המוטל בספק חולקין [כי אם הולד השתתף בנזק עליו לשלם רבע, ואם לא השתתף — חצי], הוא משום שבעל הפרה יכול לדחות אותו אל בעל הולד, ראה שם.

1. כתבו התוספות: לדברי רבא לא אתיא מתניתין דקתני רביע נזק לולד כרבי עקיבא דאמר "יוחלט השור", דהא לרבי עקיבא הניזק נעשה שותף עם המזיק, מיד לאחר הנזק, ואם

שהפרה עכשיו ריקנית, על בעל הפרה להביא ראייה שבשעת הנגיחה היה הולד עם הפרה. [וכן דעת בעל המאור].

אבל בתוספות רבינו פרץ תמה על כך: הלא הרביע השני הוא ממון המוטל בספק, ואיך נאמר שבעל הפרה מחוייב לשלם את הכל?!?

וכתב: אלא נראה דהכי קאמר דאי קדים ותבעיה לבעל הפרה תחילה משתלם מן הפרה רביע נזק, ועוד חצי רביע מטעם ספק, והא דקאמר הב לי ראייה דאית לך שותפי, הכי קאמר אי בעית למפטור ברביע נזק לחדוד אייתי ראייה דאית לך שותפא, וביאור פלוגתת הראשונים הוא: לכולי עלמא כל אחד נחשב מזיק בכולו, אלא שהרא"ה סובר שהיות והדין הוא שיחלקו ביניהם את הנזק על כן חיובו של שותף זה פוטר את חברו, אך רבינו פרץ סובר שהיות ובעל הולד אינו אלא ספק ובעל הפרה הוא ודאי, אין ספק מוציא מידי ודאי ואין לו מי שיפטרנו מחיובו — על פי "ברכת שמואל" סימן יג.

19. לפי מה שהובא להלן על פי התוספות שבעל הפרה אינו משלם אלא רביעית היות והפרה

לגבות את כל תשלום חצי הנזק מן הולד, כאשר ליתא לפרה.

ואזיל רבא לטעמיה [לשיטתו]:

דאמר רבא: פרה שהזיקה גובה אף מן הולד שלה, ומאי טעמא? כי הולד גופה של פרה היא. (2)

ודייקנין מדברי רבא: הא דאם ליתא לפרה משתלם רק רביע נזק, טעמא דמילתא, משום דלא ידעינן אי הוה ולד בהדה [עם הפרה] כי נגחה, אי לא הוה בהדה כאשר נגחה.

אבל אי פשיטא לן דהוה ולד בהדה כי נגחה, משתלם כוליה חצי נזק מן הולד, כלומר, אם ידוע לנו שהולד השתתף בנגיחה, יכול הניזק

של הפרה או מידה, אבל אי הוה סבירא ליה "עובר ירך אמו" אם כן הוה להו כמו שני שוורים שהזיקו, דאם נאבד אחד מהם, פשיטא שאינו גובה מן השני את חלקו וחלק חבירו – תוספות.

ב. בגליון מהרש"א הביא שאף אם נאמר "עובר ירך אמו", מכל מקום אין האם נחשבת ירך הולד, ולפי זה, אם ליתא לולד, אי אפשר לגבות מן האם את חלקו של הולד בנזק.

ג. שיטת רבינו תם שעובר לאו ירך אמו, ואף על פי כן אפשר לגבות מן הולד כנגד הפרה היות והעובר סייע לנזק – ר"ן [על הרי"ף] חולין נח א. ולא דמי לשני שוורים שנגחו, כי היות והם עושים פעולה אחת של היזק על כן לענין זה חשיבי כגוף אחד – "שער המלך" גניבה ב יב.

ד. לעיל יג א אמר רבי אבא: שלמים שהזיקו גובה מבשרן ואינו גובה מאימוריהן. ומפרשין [לדעת רש"י] דאין גובה מבשרן כנגד האימורים. [היות ואימורים סלקי לגבוה ואי אפשר לגבות מהן.] וצריך עיון: מאי שנא הכא דגובה מן הולד כנגד הפרה?!?

יש לומר: שאני הכא שהפרה והולד שייכים לאדם אחד, אבל אימורים שייכים לגבוה. [אלא שב"שיטה מקובצת" כתב בשם הר"מ מסקרסטה דגם אם פרה דחד וולד דחד גובה מן הולד כנגד הפרה.]

יכחש השור המזיק יפסידו שניהם, גם המזיק וגם הניזק.

אם כן, כאשר ליתא לפרה, לא יקבל הניזק רביע נזק מן הולד, שהרי אף אם הולד השתתף בנגיחה, לא מגיע לניזק "חצי נזק" שלם, אלא רק חלק ממנו, היות והפסד הפרה מוטל על המזיק והניזק בשוה, ואם כן מספק לא יקבל הניזק רביע נזק אלא פחות מזה, לפי ערך הפסד הפרה המוטל על שניהם.

על כן הסיקו התוספות שאליבא דרבא אתיא מתניתין כרבי ישמעאל. [וראה לעיל מו א הערה 5 וב"תרומת הכרי" שצט א.]

והנה כתב רש"י: משלם ליה מיניה רבעא דנזקא, ואידך רבעא מפסיד, ואפילו שוה הולד כל פלגא נזקא. משמע, דכאשר אין הולד שוה פלגא נזקא פשיטא דמשלם ליה רבעא דנזקא. וצריך תלמוד: הרי רבעא דנזקא הוא יותר מאשר חצי הולד, ואמאי משלם ליה טפי מחצי ולד, הרי הספק הוא בין ולד שלם לפטור גמור?! ולפי מה שכתבו תוספות דאתיא כרבי ישמעאל, יש ליישב, דהא אליבא דרבי ישמעאל השור משועבד לכל התשלום, ויש לומר דבמקום ספק השעבוד מתייחס לחצי מן החוב – רביע נזק.

2. א. דקסבר רבא: "עובר ירך אמו" הוא, והרי הפרה והולד כמו שור אחד גדול שהזיק דפשיטא שיכול לגבות את כל חצי הנזק מרגלה

שוה עכשיו בלא הולד. וההפרש הוא שויו של הולד, ומספק משלם המזיק לניזק מחצית ערכו של הולד.

שאם אי אתה אומר כן, ותרצה לשום את הפרה בפני עצמה ואת הולד בפני עצמו, (6) **נמצא אתה מכחיש ומפסיד את המזיק,** וקיימא לך (7) דבכל מקום ששמין את הנוזק יש להקל על המזיק. [ולקמן פריך: אם מן הדין ראוי לשום כל אחד בפני עצמו, מהיכי תיתי להקל על המזיק! ?]

ב. **וכן אתה מוצא בקוטע יד עבדו הכנעני** (8)

אבל **תרנגולת שהזיקה, אינו גובה מביצתה,** (3) **ומאי טעמא?** כי הביצה פירשא **בעלמא הוא,** כלומר, הביצה היא דבר המופרש מן התרנגולת, ואינו כחלק מגופה. (4)

ואמר רבא: א. שור שנגח את הפרה, והפילה הפרה על ידי הנגיחה, כשבאים לשער את הנוזק, **אין שמין לפרה בפני עצמה, ולולד בפני עצמו.** (5)

אלא שמין לולד על גב פרה, כמה היתה הפרה שוה כשהיתה מעוברת, וכמה היא

הפרה ובין בשומת הולד, כי אם שמים כל אחד בפני עצמו, הרי הם שוים יותר מאשר שומת שניהם כאחד.

ולדברי המאירי החומרא למזיק היא בשומת הולד, אם היינו רואים אותו כאילו כבר נולד.

7. לקמן נח ב מקרא ד"ובער בשדה אחר" [שמות כב ד] — על פי דברי הרא"ש ריש פרק החובל.

ולדברי המאירי נראה שהוא מילתא דמסתברא, לשום אותו כמות שהוא עכשיו, ולא כמות שהוא עתיד להיות.

8. א. הוא הדין דמצי למימר בקוטע ידו של חברו, דהכי שיימינן בפרק החובל [פג ב], אלא משום דאיירי הכא לענין ממונו של אדם, על כן נקט נמי קוטע יד עבד כנעני שהוא ממונו של אדם.

ועוד דיד חברו הוי נמי בכלל יד עבדו, כדאמרינן התם בפרק החובל [שם]: שמין אותו כעבד הנמכר בשוק [והיינו עבד כנעני כמו שכתב שם הרא"ש] — תוספות רבינו פרץ.

ב. ובספר "חידושי מרן רי"ז הלוי" [במכתבים, דף פ עמוד ב] כתב: הא דשמין אגב כולו הוא משום דמזיק מחוייב לשלם את

3. ב"שיטה מקובצת" הובאה מחלוקת הראשונים בהא דאינו גובה מן הביצה: דעת הר"מ מסקסטה שאינו גובה כלל ממנה, היות והביצה אינה מסייעת בנזק, ודעת הרא"ה שביצה ועובר שוים הם לעניין שותפותם בנזק, ועל כן גובה מן הביצה לפי חשבון, ורק לענין לגבות ממנה יותר מכפי חשבון שיעורה, אמרינן דשאני ביצה מולד.

4. כתבו הראשונים: הני מילי בביצה שהיתה נפרדת מבשר התרנגולת בשעת נגיחה, אבל אם ידוע לנו בבירור שבשעת נגיחה היו הביצים מעורות וקשורות לגופה של תרנגולת, הרי הן כגופה, וגובה את חצי נזק אף מן הביצה.

5. כתב רש"י: אין שמין כל אחד בפני עצמו. ובפשוטו הכוונה היא שאין שמין בכמה תמכר הפרה בפני עצמה, ובכמה ימכר הולד בפני עצמו. אך במאירי כתב: ואילו היינו שמין הולד כאילו נולד והיה לפנינו חי, כמו שהוא עכשיו לפנינו מת, היתה פסידא בזה למזיק, ולכך שמין לולד על גבי פרה, שאין אדם נותן בולדות שעדיין לא יצאו לאויר העולם, כאילו יצאו.

6. לפירוש רש"י החומרא למזיק הוא בין בשומת

את המזיק. (10)

ג. וכן אתה מוצא במזיק שדה של חבירו שאם אכל ערוגה אחת, אין שמין אותה לבדה אלא שמין שטח של "בית סאה" באותה שדה, (11) כמה היתה יפה תחילה, וכמה פחתו דמיה בשביל ערוגה זו.

שאם אי אתה אומר כן, ותרצה לשום את הערוגה בפני עצמה, הרי דמיה יקרים, ונמצא אתה מכחיש ומפסיד את המזיק. (12)

של חבירו, שאין שמין את היד בפני עצמה, לומר כמה אדם רוצה ליטול לקטוע יד עבד כזה (9), אלא שמין עבד זה, כמה היה שוה תחילה, וכמה הוא שוה עכשיו, והמזיק משלם לבעל העבד את ההפרש.

שאם אי אתה אומר כן, ותרצה לשום את היד בפני עצמה, הרי אדם הרואה את עבדו שלם, לא יהיה מוכן לקטוע את ידיו אלא בדמים מרובים, ונמצא אתה מכחיש ומפסיד

מ"ובער בשדה אחר" כשיטת רבינו פרץ והתוספות בסוגיין, ודלא כהגרי"ז.

9. רש"י. ואין אומדים כמה אדם היה מוכן לשלם כדי שלא יקטעו את ידו של העבד [כדאמרינן לקמן פה א לענין צער], היות והטעם שאין אומדים שם כמה אדם רוצה ליטול אם ירצו לצער אותו, הוא כדי לא להכחיש את המזיק, וכדילפינן מקרא ד"ובער בשדה אחר" [כפי שנתבאר בהערה שם], אם כן כאשר רש"י מבאר מה היינו אומרים לולא הך סברא ד"נמצא אתה מכחיש את המזיק", שפיר כתב דאומדים כמה אדם רוצה ליטול.

10. טעמו של דין זה, הוא משום דילפינן להקל על המזיק מקרא ד"ובער בשדה אחר" — על פי הרא"ש ריש פרק החובל.

ואין להקשות איך ילפינן אדם המזיק מבהמה שהזיקה?! משום דכולהו אבות נזיקין ילפינן בגזירה שוה ד"תחת, נתניה, ישלם, כסף" — רש"ש.

11. דוקא אם יש לו בית סאה, אבל אם יש לו רק ערוגה אחת, שמין אותה כמות שהיא — "חזון איש".

12. דין זה ילפינן להדיא לקמן נח ב מקרא

הפסידא של הבעלים, ובזה יש לדון בתרי אנפין: היד בפני עצמה יש לה שיווי אחר, ואגב העבד יש לה שיווי אחר, ועל זה באו דברי רבא דבשביל שלא להכחיש את המזיק שמין את היד רק אגב העבד, ולא בפני עצמה, כמו בפרה וולד, וכמו במזיק שדה של חבירו, וכל זה מקרא ד"ובער בשדה אחר" שהוא ביסודו דין זכות למזיק כמבואר בלשון הגמרא, שאם אי אתה אומר כן נמצא אתה מכחיש את המזיק.

אבל תשלומי חבלות, כקוטע יד חבירו אין עיקר חיובו כלל משום הפסד ודרא דממונא, ורק דגזירת הכתוב הוא לשלם כפי שיווי הנזק, והוא כעין "תשלומי כופר" שצריך לשלם לו דמי העין שהזיקו, אם כן כל עיקרו הוא רק שומא בעלמא כמה הוא דמי העין האמור בקרא דעין תחת עין, ולא שייך כלל לנידון דברי רבא בסוגיין, דהא לא שייך למידן ביה תרי אנפי בהפסידו, כיון דלאו ההפסד הוא המחייבו, והא דתנן דרואין אותו כאילו הוא עבד נמכר בשוק ושמין כמה היה יפה וכמה הוא יפה, הוא זה דין אחר לגמרי האמור בתשלומי חבלות דכך הוא שיווי של העין לענין תשלומי חבלות. וראה שם בדברי הגרי"ז שפירש על פי זה את דברי הרמב"ם, ותירץ בזה קושיית תוספות אמאי לא קאמר רבא: וכן אתה מוצא בשומת דמי ולדות!! [נוברא"ש ריש פרק החובל מבואר להדיא שאף לענין תשלומי חבלה ילפינן

לבעל הולד, שהרי אין השומן בא מחמת הולד.

אבל לגבי נפחא — מה שעולה ערכה של הפרה מפני שהיא גדולה בנפח — יש להסתפק: מאי הוי דינו?

רב פפא אמר: נפחא לבעל פרה היות והנפח הוא בגופה של הפרה, והולד אינו אלא גורם לנפח.

רב אחא בריה דרב איקא אמר: חולקין ביניהם, בעל הפרה ובעל הולד, היות וסוף סוף הולד שותף במה שהפרה נראית גדולה בניפחה.

והלכתא: חולקין. (15)

מתניתין:

א. הקדר [יוצר קדירות] שהכניס את קדרותיו

אמר [שאל] ליה רב אחא בריה דרבא רב אשי: ואי דינא הוא ליכחוש מזיק? כלומר, אם אכן שורת הדין מחייבת לשום את הפרה בפני עצמה ואת הולד בפני עצמו, היות שהפרה והולד הם שני גופים, (13) אם כן מה איכפת לנו שהמזיק מפסיד, ומה טענה היא זו, כדי לפטור את המזיק מחיובו!?

אמר ליה רב אשי: משום דאמר ליה מזיק לניזק, הרי פרה מעברתא אזיקתך, על כן פרה מעברתא שיימנא לך, כלומר הפרה והולד נחשבים כגוף אחד — "פרה מעוברת" ועל כן מקילים אנו לשום את הולד אגב אמו.

אגב שהוזכר לעיל "פרה דחד וולד דחד", דנה הגמרא כיצד משערים את שיווי חלקם של בעל הפרה ושל בעל הולד: (14)

הא פשיטא לן שאם פרה דחד גברא וולד דחד גברא, הוי פשיטא מה שעולה ערכה של הפרה מפני שומנה — לבעל הפרה, ולא

זו היא שומא נכונה, אבל אין הכי נמי שאפשר לשום את הפרה והולד כל אחד בפני עצמו, ואך משום "קולא למזיק" שיימינן לולד אגב פרה.

ב. טעם הדבר דמצי אמר ליה פרה מעברתא אזיקתך כו' הוא משום שדין "שמין על גב שדה" הוא היות והנוק מתייחס אל כל השדה. [ונפקא מינה, אם פירות לחד ושדה לחד] — ראה "חזון יחזקאל" [פרק ו הלכה י ד"ה הנה] ולעיל הערות 9, 12.

14. ונפקא מינה בשור שנגח פרה מעוברת כמה ישלם לבעל הפרה וכמה ישלם לבעל הולד — רש"י.

15. נראה לבאר טעמא דחולקין, משום

ד"ובער בשדה אחר", דמדלא כתיב ובער בשדה חבירו, שמעת מינה דשמין את הנוק אגב שדה אחר.

13. אבל לענין עבד ושדה לא הקשה רב אחא בריה דרבא, שהרי פשיטא שהכל גוף אחד — תוספות.

א. אין להקשות: הרי לעיל נאמר טעם אחר — דלא ליכחוש מזיק, ועתה אנו אומרים טעם חדש, כי באמת הא דמצי אמר ליה פרה מעברתא אזיקתך הוא משום קולא למזיק.

וביאור השקלא וטריא הוא כך: מעיקרא סלקא דעתין ששומא דולד אגב פרה אינה שומא נכונה, ועל זה הקשו ואי דינא הוא ליכחוש מזיק, ומהדרינן דהיות והווי כגוף אחד על כן גם

קדרותיך", ונעשה עליהם שומר גמור.

ב. אם הכניס אדם את פירותיו לחצר בעל הבית שלא ברשות, ואכלתן בהמתו של בעל הבית, הרי בעל הבית פטור מלשלם את דמי הפירות, שלא היה לו להכניס.

ואם הוזקה בהן בהמתו של בעל הבית וכגון שהוחלקה בהן, הרי בעל הפירות חייב בנזקיה.⁽³⁾

ואם הכניס אותו אדם את פירותיו ברשות בעל החצר, הרי בעל החצר חייב אם אכלתן בהמתו, וכשני הפירושים שנתבאר לעיל.

ג. אם הכניס אדם את שורו לחצר בעל הבית שלא ברשות, ונגחו שורו של בעל הבית לשור שנכנס, או שנשכו לשור כלבו של בעל הבית, הרי בעל הבית פטור מתשלום נזקי השור, כי לא היה לו להכניסו.

ואם נגח הוא [השור שנכנס] את שורו של

לחצר של בעל הבית שלא ברשות של בעל הבית, ושברתן בהמתו של בעל הבית, הרי בעל הבית פטור מלשלם את דמי הקדרות, שהרי בעל הבית אומר לבעל הקדרות: "מי הירשך להכנס, ולהכניס את שלך בשלי".⁽¹⁾

ואם הוזקה בהן בהמתו של בעל הבית, הרי בעל הקדרות חייב בנזקיה.⁽²⁾

ואם הכניס הקדר את קדרותו ברשותו של בעל הבית [החצר], ונשברו הקדירות, הרי בעל החצר חייב.

ויש בזה שני פירושים בגמרא:

האחד: בעל החצר חייב רק כששברתן בהמתו, ומשום שבסתם מקבל הוא על עצמו שמירת הקדרות מנזקי בהמתו שלו.

השני: בעל החצר חייב בנזקי הקדרות אפילו אם נשברו ברוח, כי כשאמר לו "היכנס" כוונתו היתה: "היכנס ואשמור לך את

שהגמרא מדייקת, ומבארת בזה הגמרא שני פירושים:

האחד: שיטת רבי [שבסוף המשנה] בלבד היא, אבל לדעת חכמים הסוברים בהמשך המשנה, שאם הכניס ברשות ושברתן בהמתו של בעל הבית הרי בעל הבית חייב, ומשום שהוא מקבל על עצמו את שמירת הקדרות שלא יוזקו מבהמתו, הוא הדין שבעל הקדרות מקבל על עצמו את שמירת בהמתו של בעל הבית שלא יוזקו מקדרותיו.

השני: בזה מודים אפילו חכמים, שבעל הקדרות אינו מקבל על עצמו את שמירת בהמתו של בעל הבית מנזקי קדרותיו.

3. אבל אם הכניס ברשות הרי הוא פטור, וראה בהערה לעיל גבי קדירות.

דבתמורה ל ב איתא דבהמה שהקצו אותה לעבודה זרה או שעבדו אותה, גם הולד שלה אסור, משום דניחא ליה בניפחיה, והיינו דהיות והוא מעוניין בנפח, על כן נחשב כמו שהוא מקצה ועובד גם את הולד; הרי דלענין נפח הפרה הולד נחשב כחלק ממנה, ושפיר קאמרינן חולקין — על פי ספר "אמרי דוד"

1. מאירי.

2. א. כתב המאירי: "ואם הוזקה בהם בהמתו של בעל הבית, הרי בעל הקדרות חייב לשלם את הכל, או מדין בור, או מדין אדם המזיק שהרי הוטל עליו לשומרם", וכן כתב הר"י מלוניל.

ב. ואם הכניס ברשות, הרי הוא פטור, וכפי